SOCIOLOGIA MILITANS

XV
VOLUME

HENRI H. STAHL, consultant ştiinţific
TRAIAN HERSENI, consultant ştiinţific
ION DRĂGAN. consultant ştiinţific
IOAN MATEI, consultant ştiinţific
POMPILIU CARAIOAN, redactor responsabil de carte
GHEORGHE POPOVICI, tehnoredactor

SOCIOLOGIA MILITANS

I

OBIECTUL SOCIOLOGIEI

BUCUREŞTI ● EDITURA ŞTIINŢIFICĂ ● MCML XVIII

Păreri cu privire la actuala răscruce a sociologiei

HENRI H. STAHL

În zilele noastre asistăm la desfășurarea unei controverse între două mari curente sociologice ; unul tradițional, european, și altul, recent apărut, american.

Un excelent cunoscător al problemei[1] caracterizează astfel aceste două curente : «sociologia tradițională este simultan sintetică (sau globală), istorică și deterministă. Comparată cu științele sociale particulare, ea se caracterizează printr-o concepție totalizantă, îmbrățișînd ansamblul, sau întregul, fiecărei societăți, surprinsă în mișcarea sa», drept exemplu al acestui curent sociologic fiind considerat «marxismul».

«Dimpotrivă, astăzi majoritatea sociologilor occidentali și, printre ei, în rîndul întîi, sociologii americani... ignoră legile societății și ale istoriei, legile macro-sociologiei, în dublul înțeles pe care cuvîntul *ignoră* îl poate avea în această frază : nu le cunosc și le sînt indiferente. Ei nu cred în adevărul acestor legi, nu cred că sociologia științifică ar fi în stare să le formuleze și să le dovedească și nici măcar că ar avea interes a le căuta».

Fără a avea nici o intenție, nici posibilitatea de a face, în aceste cîteva pagini, o istorie a conflictului dintre sociologia teoretică și cea empirică, vom trasa în linii mari ceea ce ni se pare esențial pentru a ne putea ghida pe drumul nostru propriu.

[1] Raymond Aron: *Les étapes de la pensée sociologique.* Paris, 1967.

Curentele europene ale sociologiei concepută ca filozofie a istoriei

Sociologia, ca preocupare științifică conștientă de sine, s-a născut în Europa, o dată cu societatea capitalistă și s-a dezvoltat apoi, pas cu pas, o dată cu dezvoltarea însăși a acestui tip de orînduire socială.

În linii mari, fenomenul social dominant al veacului trecut a fost cel al procesului istoric de trecere revoluționară a vieții sociale de la «feudalism» la «capitalism». Nimic mai firesc, deci, decît ca părtașii acestui proces de naștere a unei societăți noi, care se vădea, încă, de la început, a fi tot atît de plină de speranțe pe cît de grea de păcate, să încerce a-și da seama de ceea ce se întîmplă, în căutare fiind de argumente, ca să-și apere pozițiile, optimiste sau pesimiste, progresiste sau reacționare. Era cert, pentru toți, că această nouă societate, «industrială» cum a numit-o Auguste Comte, se născuse ca rezultat al unei «revoluții industriale» de caracter tehnic ; că scosese la iveală o clasă nouă, proletariatul ; că pusese pe tapet problemele grave ale pauperismului, ale suprapopulației, ale «democrației» și «socialismului» și că agravase, în forme noi, cearta mai veche dintre «religie» și «știință».

Pentru a înțelege însă astfel de probleme, ar fi fost nevoie de o sociologie, adică de o teorie explicatoare, care să demonstreze dacă și în ce măsură procesul revoluționar de trecere de la o societate veche la una nouă era efectul unor legi obiective, adică un fenomen normal și inevitabil, sau dimpotrivă un simplu accident aberant și regretabil. Cum însă pentru o asemenea cercetare critică a realităților sociale nu existau informațiile necesare și nici măcar metodele și tehnicile de a le culege, doctrinele sociologice ale vremii n-au putut avea decît un caracter «filozofic», raționamentele cercetătorilor pornind nu atît inductiv de la fapte, cît deductiv de la cîteva idei generale, în majoritate continuare a teoriilor elaborate în cadrul societății feudale, adaptate noilor problematici capitaliste, așa cum puteau ele să fie cunoscute prin experiență spontană, directă.

De altfel, fundatorii sociologiei nici nu simţeau prea mult necesitatea unei documentări într-adevăr temeinice. N-am vrea să exagerăm, totuşi ni se pare simbolică atitudinea adoptată în această privinţă de către Auguste Comte, cel care a dat numele de «sociologie» încercărilor lui de a înţelege legile dezvoltării sociale: ca să-şi asigure liniştea necesară meditaţiei, Comte îşi fixase o «igienă mintală» constînd în refuzul de a citi şi de a lua contact cu oamenii. Închis în odăile lui, din vestita casă din Rue Monsieur le Prince, azi Muzeu, Comte eşafodase, de unul singur, un vast «sistem social», cuprinzînd o istorie a mersului paralel dintre gîndirea umană şi formele vieţii sociale, dublată de o legiferare a unei utopice societăţi perfecte, bazată «pozitivist» pe o «religie a umanităţii» al cărei profet şi preot era el însuşi.

Desigur Comte nu a avut imitatori în ceea ce priveşte această ciudată metodă de documentare prin refuzul oricărei documentări, conform regulelor unei igiene mintale menite să lase activitatea cerebrală să se desfăşoare în voie, din sine şi prin sine. Ceea ce nu înseamnă totuşi că ceilalţi mari creatori ai sociologiei veacului trecut ar fi dispus de o informaţie cu mult mai bună. Nici Spencer, nici Tocqueville, nici Durkheim sau Max Weber n-au făcut vreodată cercetări directe de sociologie concretă, mărginindu-se doar la ceea ce puteau afla din experienţa lor personală (Saint Simon teoretizînd chiar valoarea decisivă a unor asemenea «trăiri»), uneori mai bogată pentru cei care erau şi călători, alteori de tot săracă pentru sedentarii catedrelor universitare. În plus, consultau bibliotecile, studiind istoria şi legislaţia popoarelor, descrierile de călătorii, culegerile de folclor, folosind statisticile, trudindu-se în continuare să înţeleagă «spiritul legilor», «Volksgeist»-urile diferitelor popoare, în căutarea aceloraşi legi ale «grandoarei şi decăderii imperiilor» care formaseră şi temele premergătorilor.

Dar pentru toţi aceşti teoreticieni, problema de bază rămînea, în esenţă, aceeaşi: studiul legilor generale potrivit cărora se desfăşoară istoria omenirii, prea puţin deosebindu-se deci lucrările lor de ceea ce erau şi continuau să fie mai vechile preocupări de filozofie a istoriei.

Pe drept cuvînt, noua ştiinţă a sociologiei nu s-a bucurat, de aceea, în veacul trecut, de un prea mare prestigiu ştiinţific, mai ales date fiind exagerările de care s-au făcut vinovaţi urmaşii şi adepţii mai puţin dotaţi ai marilor sociologi, de îndată ce au început a da la iveală o lungă serie de teorii fanteziste, de o regretabilă superficialitate, atît de variate şi contrazicătoare între ele încît s-a putut spune că existau tot atîtea «sociologii» cîţi erau şi «sociologi».

Istoria doctrinelor sociologice ne arată aşadar o serie, plictisitor de lungă, de «sisteme» sociologice, care, în ciuda unei lipse cvasitotale de informaţie, sau mai curînd datorită tocmai acestei lipse, s-au dezvoltat pe baza unui meşteşug de filosofare în vid, de construire a unor schelării de abstracţii pe temelia altor abstracţii, vorbind despre o «realitate» căreia de fapt îi întorceau sistematic spatele. Se părea că puse unele lîngă altele, cărţile de sociologie dădeau naştere altor cărţi de sociologie, ştiinţa transformîndu-se astfel într-o sterilă convorbire purtată în cercul închis al unor erudiţi, lucrînd unii pentru alţii şi unii despre alţii. Sociologia se redusese astfel, în bună parte, la o studiere a teoriilor despre societate, în loc să fie o studiere a societăţii.

Caracterul «istoric» rămînea totuşi dominant, în sensul că gîndul de fond al tuturora era totuşi de a înţelege societatea capitalistă în opoziţie cu cea feudală, paradoxal chiar la acei sociologi care, în dorinţa de a putea totuşi deosebi sociologia de filozofia istoriei, au crezut de cuviinţă să adopte un punct de vedere «anistoric», opunîndu-i o concepţie «fixistă» de «sociologie pură», potrivit căreia nu dezvoltarea, adică schimbarea, ci dimpotrivă aspectele «constante» ale vieţii sociale ar fi fost esenţiale («esenţiale» în sens scolastic medieval, adică «ceea ce face ca ceva să fie ceea ce este»), dînd seama, cu alte cuvinte, de ceea ce face ca orice societate istorică să fie «Societate», indiferent de timp şi spaţiu. Căci în-

tr-adevăr, chiar la aceștia, punctul de vedere anistoric apare, nemărturisit, prin dorința subjacentă de a opune «tipologic» două tipuri de societate, una veche, alta nouă. La Spencer, în loc de «feudalism» și «capitalism», termeni cu iz istoric prea pronunțat, apar categoriile de societăți «militare» și societăți «industriale», la Tönnies, cele de «Gemeinschaft» și «Gesellschaft», la Durkheim cele de «solidaritate organică» și «solidaritate mecanică».

Pînă și la sociologii adepți ai unei sociologii pur «formale», precum Pareto, Simmel și chiar von Wiese, controversa istorică continuă a rămîne prezentă, deși opoziția tipologică începe a se centra din ce în ce mai puternic pe tema «capitalism» și «socialism», în directă sau indirectă controversă cu marxismul.

Dar, filozofii ale istoriei, sau filozofii fixiste, teoriile sociologice continuă a fi «filozofii», suferind toate de o egală lipsă de preocupare față de necesitatea unei documentări directe, mulțumindu-se cu un material informativ de a doua mînă, prelucrat uneori cu o subtilitate care impune respectul, cum e de pildă cazul cu Max Weber, dar alteori cu o lipsă de simț critic care face inutilizabil maldărul de fișe extrase de-a valma din lucrări disparate, cum e cazul de pildă cu Westermarck.

Există însă și o altă ramură a sociologiei europene, născută în cadrul disciplinelor sociale particulare, avînd un caracter pragmatic mai accentuat.

Științele sociale particulare și sociologia concepută ca sinteză a lor

Societatea capitalistă, cu gravele sale probleme interne și coloniale, a impus cercetătorilor să dezvolte anume ramuri de științe sociale particulare. S-au constituit astfel disciplinele economiei politice, demografia, geografia umană și economică, știința dreptului și moravurilor, științele așa-numite «camerale», privitoare la tehnicile acțiunilor de stat, antropologia, etnologia și folclorul, psihologia socială etc., toate dispunînd nu numai de o informație obținută pe căile organelor de stat, ci și de o informație strînsă prin cercetări directe, fiind dată astfel putința nu numai a unei comparări între trecut și prezent, ci și între diversele societăți existînd simultan pe întreg globul cuprins în vastul ansamblu al lumii capitaliste. Și — fapt deosebit de important — toate aceste științe sociale particulare dovedeau a avea, din ce în ce mai mult, o capacitate de realizare practică, putînd dirigui o intervenție deliberată în mersul societății, dînd adică naștere unei «politici sociale», adică posibilității verificării experimentale a «teoriilor».

Nu e locul să arătăm aci felul în care marxismul reprezintă cea mai perfectă sinteză a tuturor cunoștințelor strînse de aceste discipline particulare, constituind astfel temelia unei sociologii științifice, unificatoare a filozofiei istoriei cu cercetarea contemporană, sub dublul ei aspect de analiză teoretică și de politică activă. Să ne oprim mai curînd la următoarea constatare: specialiștii unei anume ramuri a științelor sociale, chiar dacă nu erau marxiști, au trebuit totuși să-și dea seama că obiectul disciplinei lor particulare nu avea înțeles deplin decît considerat în contextul său social, nerupt de ansamblul vieții sociale, într-o unitate dialectică, organică, adică indisolubilă. Economistul a aflat astfel că nu poate face abstracție de fenomenele demografice, de legislație, de psihologia socială, de axiologie, de moravuri și tradiții, adică de întregul fenomen social din care «economicul» nu e decît un fragment. Același lucru au trebuit să-l înțeleagă deopotrivă toți cei care atacau problema ansamblului vieții sociale din punctul de vedere sectar al disciplinei lor particulare, oricare ar fi fost ea.

Se poate spune, în acest sens, că sociologia s-a născut de tot atîtea ori cîte erau disciplinele sociale particulare. Dar fiecare din acești specialiști s-a simțit îndemnat să acorde valoare de factor cauzal exclusiv acelui fenomen social care constituia specialitatea sa. S-a ivit astfel o lungă serie de sisteme de sociologii parțiale, toate avînd la bază o teorie a «factorilor» sociali și o teorie a

«esenței» sau «naturii» vieții sociale, de asemenea părtinitoare față de cîte un punct de vedere sectar profesional.

Față de multiplicitatea acestei noi serii de teorii sociologice, s-a făcut și tentativa de a se proceda la o sinteză generală a tuturor sociologiilor parțiale, fie concepîndu-le în spiritul unei noi «filozofii a istoriei» (precum a încercat a face Paul Barth, cu a sa *Philosophie der Geschichte als Soziologie*), fie dimpotrivă concepînd sociologia ca o știință de sine stătătoare, anistorică, «filozofie generală a științelor sociale particulare», cum face de pildă De Greef.

Ambele direcții sînt însă greșite, una prin faptul că ține seama numai de trecut, alta dimpotrivă numai de prezent, îndepărtîndu-se astfel de punctul de vedere marxist care operase totuși sinteza dintre cercetarea istorică a trecutului întreg al omenirii și cercetarea actuală și directă a tuturor formelor de societate cunoscute în contemporaneitate.

Poziția școlii românești de sociologie

Școala românească de sociologie a profesorului D. Gusti s-a încadrat la răscrucea exact a acestor problematici, printr-o încercare de a îmbina teoria cu practica, în speță supunînd unei experimentări concrete seria teoriilor existente la acea vreme.

Formulam deci, în 1934, în volumul meu despre *Tehnica monografiei sociologice*, următoarea poziție :

«Dacă sociologia este uneori socotită a nu face altceva decît să dubleze științe mai vechi și mai bine constituite, dacă sociologii au proasta reputație de a nu se ocupa decît cu filozofarea pe un material pe care de fapt nu-l cunosc decît superficial, aceasta se datorește în bună parte și unei vini a sociologilor de pînă acum, explicabilă de altfel prin împrejurări istorice. Sociologii s-au mărginit numai la studiul teoretic al rezultatelor obținute de diversele științe sociale parțiale și s-ar părea că ei tindeau la elaborarea unei scheme generale de închegare a tuturor acestor rezultate în vederea unei «metafizici a societății». Dar munca aceasta, făcută prin carambolaj, prin deducere de concluzii proprii din concluziile altora, de plămădire de cărți noi din cărți vechi, trebuește cît de curînd părăsită. Căci dacă există în adevăr legi sociale, atunci de ce să ne mărginim a le dovedi prin constatarea potrivirilor dintre rezultatele diverselor științe particulare ? Căci pe acestea le putem bănui întîmplătoare atîta timp cît nu au la bază un studiu coordonat făcut special în vederea dezlegării acestei ipoteze. De ce nu am căuta să surprindem noi înșine legile de închegare ale societății, mecanismul socializării ? E timpul ca sociologul să înceapă o muncă nouă, pe seamă proprie, strîngînd el însuși materialul de care are nevoie pentru lămurirea obiectului științei sale. Sociologul va face deci monografii sociologice. Va părăsi biroul său de lucru și avînd în față obiectul științei sale, societatea ca întreg, va căuta să o studieze direct. Față în față își vor sta : sociologul și societatea. Și dacă nici astfel sociologia nu se va naște ca știință, atunci, dacă nu va fi vina sociologului, va fi vina sociologiei».

Reiese deci destul de limpede că îndemnul la «empirie», pe care îl făcea școala românească de sociologie, avea drept scop o elaborare teoretică. În acest sens trebuie înțeleasă lozinca formulată de profesorul Gusti «sociologia va fi monografică ori nu va fi».

Teoria sociologică era deci socotită ca formînd baza legitimă a oricărei cercetări concrete, fără a i se acorda totuși calitatea de scop în sine, ci doar pe aceea de a forma un punct de plecare spre cercetarea directă a realității sociale, care la rîndul ei avea menirea să favorizeze o necontenită dezvoltare a teoriei. Se preconiza deci o îmbinare a teoriei cu practica (aceasta înțeleasă atît ca «raționament experimental», cît și ca «acțiune socială») ceea ce de fapt corespunde corect unuia din principiile de bază ale marxismului, principiu la care nu este de loc cazul a renunța, nici în favoarea unei metafizici sociale, nici a unei empirii brute.

Pentru a menaja posibilitatea unei asemenea îmbinări a teoriei cu practica, școala românească de socio-

logie a elaborat un întreg arsenal de «tehnici», pe care de asemenea nu avem motiv a-l ignora sau părăsi, ci mai de grabă sîntem datori a-l întemeia din ce în ce mai adînc marxist, şi pe de altă parte, adăugîndu-i toată seria de procedee între timp create, dintre care unele şi-au şi făcut dovada eficienţii, altele neputînd fi primite decît sub beneficiu de inventar.

Ar fi desigur de discutat în ce măsură sociologia concepută astfel ca o ştiinţă doar a realităţii contemporane, cunoscută direct prin investigaţie, poate fi considerată drept o «sociologie», de vreme ce renunţă la întreg aportul informativ pe care îl aduce cu sine istoria omenirii. De asemenea, în ce măsură nu stă aci eroarea de a concepe drept «paralele» diferitele laturi constitutive ale societăţii şi deci de necunoaştere a legii fundamentale, elaborată pe baza totalităţii informaţiilor de care dispunem, atît cele privind istoria omenirii de-a lungul tuturor fazelor ei de dezvoltare, cît şi cele cunoscute prin studiul societăţii contemporane. Dar aceasta e o problemă care ar merita o analiză mai amplă, care nu şi-ar găsi locul potrivit aci.

Curentele europene ale cercetării sociale directe

În privinţa necesităţii de a cerceta direct societatea, şcoala românească nu constituia un fenomen singuratec. Plecînd de la alte consideraţii decît cele teoretice care formaseră punctul de plecare al sociologiei româneşti, alte curente sociologice afirmaseră şi ele necesitatea cercetărilor «empirice», cu scopuri imediat practice.

Cercetarea empirică sociologică este de fapt o creaţie tot a sociologiei europene. Pornită iniţial ca o «sociografie», adică simplă descriere a unor stări de fapt, ea şi-a pus curînd şi probleme de practică socială, dublînd astfel sociologia filozofică cu o sociologie empirică.

Sociologii occidentali au conceput astfel posibilitatea existenţei mai multor sociologii. T ö n n i e s, de pildă, vedea posibilă coexistenţa unei «sociologii pure», teoretice, cu o «sociologie aplicată», echivalentă cu fosta filozofie a istoriei şi cu o «sociologie empirică», adică cu o sociografie putînd merge pînă la acţiune.

Sociologia aceasta «empirică» are, de altfel, o lungă tradiţie, începutul ei datînd încă din prima jumătate a veacului trecut, punctul ei de pornire fiind studierea problemei pauperismului proletar (F r. E n g e l s, V i l l e r m é, B u r e t etc.). A fost apoi formulată ca «monografie a familiilor muncitoreşti» de către F r. L e P l a y şi a trecut apoi la ceea ce sociologii englezi au numit «social survey», cuprinzînd cercetarea unor oraşe şi regiuni. P a t r i c k G e d d e s este cel dintîi care a alcătuit astfel de monografii, cu lozinca «survey before action», terminînd printre altele cu planurile de urbanizare a unor oraşe din India şi Palestina. Tot englez este şi B o o t h, cu studiile sale asupra Londrei, urmat de şcoala sa care a dat naştere întregii serii de cercetări americane de gen «social survey». Tot astfel şi tehnica anchetelor sociale matematizabile, prin statistică efectuată pe «eşantioane», este o creaţie tot a unui englez, A. L. B o w l e y.

În concluzie, sociologia europeană ajunsese să se constituie mai întîi în sînul marxismului, dar chiar şi în afara lui, ca o ştiinţă pozitivă, capabilă să-şi strîngă singură informaţiile de care avea nevoie, atît prin studiul fenomenelor «microsociale», cît şi al celor privind mari ansambluri, pentru a putea trece la o acţiune socială.

Sociologia empirică americană

Preluînd de la sociologii europeni învăţămintele tehnicilor de «social survey» şi de «matematizare socială» a unui material empiric, sociologii americani le-au adaptat propriilor lor probleme sociale.

America este o ţară fără «istorie», în sensul că ea nu a trecut prin fazele sociale ale istoriei europene : n-a cunoscut orînduirea sclavagistă şi nici pe cea feudală. Problemele europene ale trecerii de la feudalism la

capitalism îi sînt complet străine ; ca atare, preocupările de «filozofie a istoriei» nu corespund, în America, nici unui interes stringent și imediat.

America este, pe de altă parte, o țară de populație imigrată într-un continent imens, rămas «gol» prin distrugerea populației autohtone, în care s-a putut crea, din nimic, o societate «nouă». Problema socială care i se punea era în primul rînd aceea a integrării valurilor de imigranți care soseau necontenit din Europa, deosebiți între ei prin limbă, tradiții și moravuri, formînd un mozaic bizar de grupe sociale mărunte, trăind în state care, deși confederate, aveau particularități locale foarte marcate.

În locul unor preocupări de «filozofie a istoriei» sau de «sociologie generală», americanii au avut deci de rezolvat probleme imediat practice ; anume de a studia aceste grupuri în așa fel încît să poată găsi cele mai bune modalități de accelerare a procesului de asimilare în viața americană a populației prin adaptarea grupelor sociale la nevoile muncii industriale, la nivelul unei tehnici avansate și la stilul de viață ale marilor orașe. Organizarea grupelor a dat naștere deci unei concepții «microsociologice», iar organizarea generală a societății unei concepții de «social survey», amîndouă avînd drept justificare eficacitatea practică.

Porniți pe această cale, sociologii americani au creat o serie de sociologii de ramură, toate văzute meșteșugărește, adică pragmatic și fără preocupări teoretice. Sociologii americani profesează deci o «sociologie a acțiunii» (T a l c o t t P a r s o n s), consideră că sociologia nu are nevoie (sau în tot cazul nu poate încă) să formuleze legi generale, «teoria» fiind pentru ei doar rezultatul final al unor cercetări empirice, fiind valabilă doar în cadrul mărginit al fiecărei colecții de fapte studiate, nefiind astfel decît o «teorie de gradul doi», «intermediară» între empirie și teoria propriu zisă (R. M e r t o n).

Fiind admirabil dotați ca tehnică de prelucrare a datelor strînse prin anchetă și de asemenea ca organizare a unei imense armate de anchetatori sociali, al

căror rol e doar să completeze «formulare», ramurile specializate ale sociologiilor industriale, urbane, comunicații de masă, opinie publică, management etc. au ajuns azi la un nivel atît de ridicat, încît sociologii din întreaga lume sînt cuprinși de o adevărată febră de americanizare prin imitație. În special posibilitatea de a strînge rapid o imensă cantitate de informații prin lansarea de chestionare, pe care apoi «computerii» electronici o prelucrează matematic, la un ritm uluitor, constituie o ispită pentru toți sociologii grăbiți, care, mergînd pe linia celei mai mici rezistențe, văd cu putință o sociologie în care sociologul nu ar mai avea de făcut decît să elaboreze chestionare, strîngerea și prelucrarea datelor fiind asigurată, industrial, prin anchetatori nesociologi și laboratorii mecanografice. Ceea ce, desigur, e mai ușor decît să pornești pe calea lungă a cercetării personale directe și apoi a analizelor necesare studiului comparativ al trecutului cu prezentul și al multiplelor ansambluri sociale contemporane, în căutarea unor legi ale vieții sociale.

Concluzii

Este o întrebare însă în ce măsură o asemenea sociologie de tip american, care, în loc să ne înfățișeze teorii generale despre mersul istoric al omenirii de la ziua de ieri spre cea de mîine, ne dă doar o analiză a zilei de astăzi, considerată în perspectivă statică, fără trecut și fără viitor, poate mulțumi pe acel sociolog care trăiește și lucrează într-o societate dominată de problemele trecerii de la capitalism la socialism.

Ni se pun, desigur, și nouă probleme de caracter urgent și imediat. Procesul de industralizare la nivelul științei actuale, atins în urma celei de „a doua revoluții industriale“, cum i se spune, are unele aspecte tehnice identice în oricare țară de pe glob în care se desfășoară. Experiența țărilor care au apucat mai de vreme decît noi pe acest drum, ne poate fi de mare folos și ar fi

o greşeală să nu dăm suficientă atenţie tehnicilor de „management", de „raţionalizare a producţiei", de creare a „serviciilor sociale de întreprindere" şi de „asistenţă socială a salariaţilor", sau celor privind „urbanismul", „mînuirea opiniei publice", „organizarea învăţămîntului profesional", tehnicilor de „mass-media" etc., etc. Dar ar fi tot o greşeală dacă ne-am mărgini doar la atîta, uitînd că toate aceste procese sociale legate de industrializare şi urbanizare au loc într-o ţară ca a noastră, cu caracteristicile sale locale, izvorînd din poziţia sa pe glob, din tradiţia sa istorică, din nivelul pînă acum atins al psihologiei maselor şi al gradului de învăţămînt şi în special într-o ţară, care, în primul rînd, are de rezolvat un anume ideal de etică socială, altul decît cel din occident. Pentru a rezolva *aceste* probleme, specifice nouă, experienţa americană nu ne poate fi de folos.

Aşadar, să recapitulăm experienţa noastră proprie, cea a şcolii româneşti de sociologie ; dacă acum 30 de ani, aveam datoria de a respinge tendinţa de filozofare în vid, pledînd în favoarea cercetărilor concrete, iată că acuma sîntem obligaţi a răsturna poziţia noastră, în sensul că nu mai avem de luptat împotriva unei filozofii sociale care se dorea, abuziv, „sociologie", ci împotriva unui empirism, care, tot atît de abuziv, se doreşte a fi „sociologie".

Reducerea investigaţiilor sociale la o cvantificare pe bază de formulare de anchetă, nu este numai rodul unei „quantofrenii", cum o califică S o r o k i n, ci o renunţare la gîndirea umană în favoarea acelui „imbecil de geniu", cum i se spune calculatorului electronic, renunţarea la o viziune teoretică generală, renunţarea la filozofie, care singură poate să formeze matca acelor ipoteze de lucru fecunde în dezlegarea problemelor pe care ni le pune societatea concretă, în mersul ei evolutiv. A porni exclusiv pe linia empiriei pure ar fi să reducem sociologia la un meşteşug mediocru, nedemn de numele de ştiinţă cunoscătoare a legilor fundamentale ale dezvoltării sociale şi incapabilă să ne lumineze calea spre ziua de mîine.

Pentru a vedea clar înaintea noastră, nu trebuie să privim miop la micile probleme concrete, „microsociologice", ci să le încadrăm în viziunea complexă şi de largi orizonturi pe care ne-o asigură sociologia marxistă. Prezentul, pe care îl cercetăm prin tehnicile investigaţiei sociologice, în primul rînd interdisciplinar, prin echipe complexe, nu trebuie să uităm că nu este decît un moment de trecere de la trecut spre viitor.

Să studiem deci acest prezent în aşa fel încît să facem cu putinţă ca ştiinţa sociologiei să progreseze pe căile ei clasice, ajutînd în felul acesta ca ţara ea însăşi să progreseze, diriguită ştiinţific, spre un ideal care este al nostru şi nu al altora.